
Pázmány Law Working Papers

2020/3

Liktor Zoltán Attila

**Albert és Izabella – egy főhercegi pár
Németalföldön (1598-1621)**

**Egy spanyol adomány és a Pragmatica Sanctio
összefüggései**

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest

<http://www.plwp.jak.ppke.hu/>

Albert és Izabella – egy főhercegi pár Németalföldön (1598-1621)

Egy spanyol adomány és a Pragmatica Sanctio összefüggései

LIKTOR ZOLTÁN ATTILA

„Los dichos Estados han de pertenecerme a mí, y me han pertenecido por derecho propio, y mayorazgo antiguo”

(Felipe III de Habsburgo)

1. Bevezetés

„Dios es español” – fogalmazott Breda megvétele (1625) után a spanyol birodalmat évtizedekig kormányzó Olivares gróf-herceg, amely az olvasatunkban visszaadja azt a spanyol hegemóniát, amely a Habsburgok jogára alatt Európa 16-17. századi történetének jó részét jellemezte. A történetírásban bevett „dogma”, hogy a Habsburg-ház¹ a 16. század elején azzal, hogy Károly és Ferdinánd főhercegek megosztottak a családi örökségen, kettévált egy ún. „spanyol” és egy ún. „osztrák” ágra, CSEKEY István szavaival „Károly a spanyol és a burgundi majorátusoknak lett a feje, az osztrák birtokok tekintetében pedig lemondott öccsének, Ferdinándnak javára, de fenntartva ennek ága magszakadása esetére az öröklés jogát. Az ausztriai ház ezáltal két külön, egymástól teljesen független, önálló ausztriai és spanyol ágra vált szét”.² Meglátásom szerint – még ha technikailag meg is osztoztak a „birtokokon”, a valóságban – a dinasztia „két ága” a diplomáciai³ valamint a dinasztikus-családi⁴ kapcsolatok tükrében sem kulturálisan,⁵ sem politikailag,⁶ sem vérségileg, sem jogilag nem távolodott el egymástól a tárgyalt időszak során. A dolgozatban arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen összefüggés van a szóban forgó adomány, a spanyol király végrendelete valamint a *Pragmatica Sanctio*t (részben) becikkelyező 1723. évi I-II. tc. között.

¹ GONDA Imre – NIEDERHAUSER Emil: *A Habsburgok*. Budapest, Gondolat, 1987., SÁRA János: *A Habsburgok és Magyarország 950-1918*. Budapest, Antheanum 2000 Kiadó, 2001.

² CSEKEY István: *A magyar trónöröklési jog*. Budapest, Athenaeum, 1917. 108.

³ KÖRÖSI Zoltán: I. Ferdinánd levelezése V. Károly melletti követével Juan Alonso de Gámmal (1542-1556). *Fons XVI.* (2009) 2:249–306., Rubén GONZÁLEZ CUERVA: La mediación entre las dos cortes de la Casa de Austria. Baltasar de Zúñiga. In: José MARTÍNEZ MILLÁN y Rubén GONZÁLEZ CUERVA (ed.): *La Dinastía de los Austria. Las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, Polifemo, 2011, 479–506., Alfredo ALVAR EZQUERRA: *El embajador imperial Hans Khevenhüller (1538-1606) en España*. Madrid, 2015., Andrea SOMMER-MATHIS: Las relaciones dinásticas y culturales entre los dos linajes de la Casa de Austria y su incidencia en la obra de Velázquez. In: Javier PORTÚS PÉREZ: *Velázquez y la familia de Felipe IV, (1650-1680)*. 2013. 61–73.

⁴ Bécs és Madrid között a dinasztia tagjainak portréit rendre megküldték a másik udvarba, lásd: Gemma COBO DELGADO: Entre Viena y Madrid: Intercambios de retratos en la familia Habsburgo durante el siglo XVII. *BSAA arte LXXXII* (2016) 143–166., Beatrix Bastl y José Luis COLOMER: Dos infantas españolas en la corte imperial. In: José Luis COLOMER y Amalia DESCALZO: *Vestir a la española en las cortes europeas (siglos XVI y XVII)*. Madrid, 2014. 2:137–172.

⁵ Jeroen DUINDAM: El legado borgoñón en la vida cortesana de los Habsburgo austriacos. In: Krista DE JONGE y Bernardo José GARCÍA GARCÍA y Alicia ESTEBAN ESTRÍNGANA (ed.): *El legado de Borgoña. Fiesta y ceremonia cortesana en la Europa de los Austrias (1454-1648)*. Madrid, 2010. 35–58.

⁶ Magdalena S. SÁNCHEZ: Los vínculos de sangre: La Emperatriz María, Felipe II y las relaciones entre España y Europa Central. In: José MARTÍNEZ MILLÁN (ed.): *Felipe II (1527-1598). Europa y la Monarquía Católica*. Madrid, 1998. 777–793., Rubén GONZÁLEZ CUERVA: *Mi mayor embajadora: la Emperatriz María Ana de Austria, agente española en Viena*. Manuscripts (Revista d'història moderna) 38. (2018) 91–108.

2. A dinasztia és Németalföld

A dinasztia „két ága” közötti összeköttetésre a nemzetközi történetírásban egyre több figyelem fordul,⁷ aminek jelentőségét a hazai történész szakma is felismerte már.⁸ A spanyol földön született „osztrák” I. Ferdinánd (1526-1564) három fia közül kettő (Miksa⁹ és Károly¹⁰ főhercegek), unokái közül pedig többen (Rudolf, Ernő, Albert és Vencel főhercegek) is töltöttek rövidebb-hosszabb időt a spanyol udvarban a 16. század során.¹¹ Sőt, a családi kapcsolatokat is

Habsburg II. Fülöp spanyol- és portugál király (1556/1580-1598)

szorosra fűzték, amely házasságpolitika úgy a 16. mint a 17. század folyamán kitartott. A „két ág” között ezen időszakban hét frigy kötöttet, három főhercegnő került Madridba, négy infánsnő nyújtotta kezét főhercegnek. A 16. században Miksa főherceg unokatestvére, Mária infánsnő kezét nyerte el (1548), II. Fülöp pedig az eredetileg fiának, Károly infánsnak (†1568) szánt Anna főhercegnőt¹² vette nőül (1570), majd utána az immár negyedik özvegységében maradt (1580) uralkodónak húga, Mária özvegy császárné elvitte Madridba legkisebb lányát is, aki végül ott mégis apáca lett.¹³ II. Fülöp legidősebb lánya, Izabella Klára Eugénia infánsnő évtizedekig Rudolf császár-királynak volt kandidálva, azonban az addig húzta az időt, hogy nem győzték Madridban kivárni és végül az infánsnőt a császár öccséhez, Albert főherceghez adták hozzá azzal, hogy együtt kapják meg Németalföldet. Ennek az összeköttetésnek/összetartozásnak az egyik leglátványosabb terepe éppen Habsburg-Németalföld

⁷ Kiemelendő közülük is elsősorban: José MARTÍNEZ MILLÁN y Rubén GONZALEZ CUERVA (ed.): *La Dinastía de los Austria – las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, Ediciones Polifemo, 2011.

⁸ Budapesten 2016-ban rendezték meg első alkalommal a spanyol-magyar történeştalálkozót, amely kifejezetten a 16-17. századi kapcsolatokkal foglalkozott <https://tti.btk.mta.hu/lendulet/szent-korona/2204-beszamolo-a-spanyol-magyar-torteneszkonferenciarol-2.html> (2019. 12. 16.).

⁹ Ismerjük Károly császárnak Miksa főherceghez intézett, a kormányzáshoz adott instrukcióit is, lásd: Manuel FERNÁNDEZ ÁLVAREZ: *Corpus documental de Carlos V*. Tomo III (1548-1554). Salamanca, 1977. 31–36., Különösen érdekes esemény lehetett, amikor az ifjú pár meglátogatta az akkor már több mint négy évtizede Tordesillas várában „háziörizetben” lévő közös nagyszülőt, a királynőt, lásd: María Luisa ALVAREZ JUARRANZ: *Visita de Maximiliano II y María de Austria, su esposa, a su abuela, doña Juana I de Castilla*. In: María Isabel DEL VAL VALDIVISEO y Pascual MARTÍNEZ SOPENA (ed.): *Castilla y el mundo feudal*. 2009. 275–285.

¹⁰ Cédula de Felipe II a [Antonio Alfonso Pimentel de Herrera, III conde-duque de Benavente y] virrey de Valencia, por la que aprueba y agradece la recepción que se ha hecho en la ciudad de Valencia al archiduque Carlos de Austria. Archivo Histórico de la Nobleza, OSUNA, C. 419, D. 257. (2019. 11. 23.).

¹¹ Rudolf és Ernő visszatértek Bécsbe, de Vencel és Albert főhercegek nem. Vencel Madridban maradv a Máltai Lovagrend nagyperjeli tisztét kapta meg nagybátyjától, de nem sokkal később ott is halt meg. II. Fülöp még végrendeletében is megemlékezett unokaöcséről, lásd: Eduardo Mengibar: *Testamento y codicilio del rey don Felipe II*. Madrid, 1882., Albert főherceg előbb toledói érsek, később portugál alkirály és főinkvizitor lett, lásd: José MARTÍNEZ MILLÁN: *El archiduque Alberto en la corte de Felipe II (1570-1580)*. In: Werner THOMAS – Luc DUERLOO (ed.): *Albert & Isabella, 1598-1621*. Brepols, 1998. 27–37.

¹² Bianca María LINDORFER: *Ana de Austria. La novia de un hijo y esposa de un padre*. Actas de la VIII Reunión Científica de la Fundación Española de Historia Moderna 8. (2004) 411–426.

¹³ Frédérique SICARD: *Política en religión y religión en política el caso de sor Margarita de la Cruz, archiduquesa de Austria*. In: José MARTÍNEZ MILLÁN y Rubén GONZALEZ CUERVA (ed.): *La Dinastía de los Austria – las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, Ediciones Polifemo, 2011. 631–646.

(*Países Bajos de los Habsburgo*) volt, amely még a 16. század elején a Habsburgok örökségként került a spanyol koronához,¹⁴ de annak hercegi címét („*Dux Burgundiae*”) és címerét az ún. „osztrák ág” tagjai is viselték.¹⁵ Meglátásom szerint ez is az „egységes Ház koncepcióját” erősítő tény. Az igencsak különböző részekből álló tartomány¹⁶ élén a szokásoknak megfelelően egyébként magának az uralkodónak („*señor natural*”) – vagy a családból kikerülő kormányzónak – kellett (volna) állania, ahogyan GALLEGOS hívja fel rá a figyelmet, „*Además, los privilegios de aquellos Estados establecían que sólo podían ser gobernados por su señor natural, y en su ausencia, debían ser gobernados por un miembro de su familia, nunca por un extraño*”. A 16-17. század során így a család „mindkét ágából” számosan viselték a kormányzói tiszteletet. A lista hosszú, megtaláljuk rajta a Brüsszelben született két főhercegnő-kormányzó, Habsburg Margit¹⁷ (1507-1515 és 1517-1530) és Habsburg Mária magyar-és cseh királyné¹⁸ (1531-1555) mellett úgy Habsburg Ernő¹⁹ (1593-1595), Habsburg Albert (1598-1621) és Habsburg Lipót Vilmos²⁰ (1647-1656) főherceget, ahogyan Habsburg Izabella Klára Eugénia infánsnőt (1598-1621/1633) és Habsburg Ferdinánd bíboros-infánst (1634-1641) és az egyéb rokonságot, Margarita de Parma (1559-1567) Juan de Austria (1576-1578) Alejandro Farnesio (1578-1592) illetve Juan José de Austria (1656-1659) is. De kiemelkedik közülük is elsősorban Albert főherceg és Izabella Klára Eugénia infánsnő, akik II. Fülöp spanyol király (1556-1598) akaratóból németalföldi uralkodók („*soberanos de los Países Bajos*”) is lettek, amiről a későbbiekben még szó lesz. II. Fülöp idején Németalföld és az udvar között a viszony – személyes, vallási, gazdasági-pénzügyi, társadalmi okok miatt elmérgesedett, amely fegyveres

A főhercegi pár címere az Aranygyapjas renndel

¹⁴ José Luis BETRÁN MOYA: La llegada de los Austrias al trono. In: Ricardo GARCIA CÁRCCEL (ed.): *Historia de España siglos XVI y XVII: La España de los Austrias*. Madrid, 2003. 41–110.

¹⁵ A címet császárság megszűnéséig viselték a család tagjai, lásd: MÁRKUS Dezső (szerk.): *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytar (1740-1835)*. Budapest, Franklin, 1901.

¹⁶ Federico GALLEGOS: La Guerra de los Países Bajos hasta la Treuga de los Doce Años. *Revista Aequitas* 4. (2014) 167–252. 172. „Cuando Felipe II accedió al trono de los Países Bajos, éstos eran diecisiete provincias que no estaban unidas sino desde hace muy poco tiempo, bajo una misma soberanía y una estructura política común, con una singularidad, ya que unas dependían del reino de Francia, otras del Sacro Imperio y otras eran totalmente independientes, por ello Carlos creó la figura de un Gobernador General que estaba auxiliado por tres consejos, el de Estado, el Privado y el de Hacienda”.

¹⁷ Miguel DONGIL Y SÁNCHEZ: *Margarita de Austria (1480-1530) Regente de los Países Bajos y Tutora de Carlos I de España*. Iberian 2. (2011) 6–18.

¹⁸ José ELOY HORTAL MUÑOZ: El gobierno de los Países Bajos y la regencia de María de Hungría. In: José Martínez Millán (szerk.): *La Corte de Carlos V*. Madrid, 2000. 63–67., Ortway Tivadar: *Mária, II. Lajos magyar király neje (1505-1558)*. Budapest, Történelmi Társulat, 1914.

¹⁹ R. B. WERNHAM: Queen Elizabeth I, the Emperor Rudolph II, and Archduke Ernest, 1593-94. In: E. I. KOURI – Tom SCOTT (edit.): *Politics and Society in Reformation Europe*. 1987. 437–451.

²⁰ René VERMEIR: Un austriaco en Flandes. El archiduque Leopoldo Guillermo, gobernador general de los Países Bajos meridionales (1647-1656) In: José MARTÍNEZ MILLÁN y Rubén GONZALEZ CUERVA (ed.): *La Dinastía de los Austria – las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, Ediciones Polifemo, 2011. 583–608., Renate SCHREIBER: Entre dos frentes. El archiduque Leopoldo Guillermo como gobernador en Bruselas. In: José MARTÍNEZ MILLÁN y Rubén GONZALEZ CUERVA (ed.): *La Dinastía de los Austria – las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, Ediciones Polifemo, 2011. 609–630.

konfliktusba torkollott, egy része el is szakadt a spanyol koronától. Ebben az időszakban több esetben „idegen” kormányzók igazgatták a területet, a családtagok kormányóságához mint a szokásjoghhoz való visszatérést azonban egyértelműen a pacifikálás felé tett lépésként értékelhetjük: „*Tras el periodo de gobierno del duque de Alba y de Luis de Requesens, para evitar los conflictos derivados de poner un gobernador de los Países Bajos extraño a la familia real, Felipe II quería poner a un miembro de la casa de Austria en tal puesto*”.²¹

2.1. Az adomány(levél)

II. Fülöp hosszú évtizedek erőfeszítéseit követően belátta, hogy a németalföldi konfliktust fegyveres eszközökkel nem tudja megoldani. Bár előbb Ernő és Albert főhercegek gubernátori kinevezésével kísérletet tett a helyzet rendezésére – „*siguiendo su político de tener un gobernador de la casa de Austria, Felipe II nombraba como nuevo gobernador de los Países Bajos al archiduque Alberto, hermano del fallecido Ernesto y del emperador Rodolfo*”²² –, annak kudarca okán az a döntés született végül, hogy a spanyol koronától kiszakítja a területet és azt önálló uralkodó(pár) alá rendeli. A madridi udvarban nevelkedett Albert főherceggel²³ – korábban portugál alkirály és főinkvizitor, toledói érsek – letették a bíorkalapot, cserébe Izabella infánsnő kezével Németalföldet kínálta („*llevando en dote los Países Bajos y el condado de Borgoña*”) neki nagybátyja, amelynek kormányzói tisztét egyébként már bátyja, Ernő főherceg halála (†1595) óta betöltötte.²⁴ A főhercegi pár együtt kapta adományba (1598) a tartományt, a részletesen kidolgozott *donatio* az öröklési rendet, és a koronához való visszatérés eseteit is meghatározta.²⁵ GALLEGOS így foglalta össze a hatalomátvételt:

„*El 12 de julio de 1598 el archiduque Alberto recibía los poderes para gobernar como soberano de Flandes, así como el compromiso de boda con la infanta Isabel Clara Eugenia, que aportaba estas tierras como dote de su boda. El archiduque reunió en Bruselas a los Estados Generales de los Países Bajos, comunicándoles la nueva situación, y tras serle leídos los privilegios de la tierra, y jurar que los respetaría, le fueron prestando fidelidad los representantes de las provincias*”.²⁶

Ezt követően nem sokkal be is állott a trónváltozás, III. Fülöp viszont folytatva apja uralkodása végén már megkezdett külpolitikai irányváltást, tiszteletben is tartotta az adományt, amelyhez egyébként az ő beleegyezése is járult korábban. Az új király (és kegyence, Lerma herceg) II.

²¹ GALLEGOS i. m. 232.

²² GALLEGOS i. m. 233.

²³ Annemarie Jordan GSCHWEND: Archduke Albert of Austria as Viceroy of Portugal (1583-1593) in the shadow of Philip II „el rey lusitano”. In: Werner THOMAS – Luc DUERLOO (ed.): *Albert & Isabella, 1598-1621*. 1998. 39–46.

²⁴ José Eloy HORTAL MUÑOZ: The Household of Archduke Albert of Austria from His Election as Governor of the Habsburg Netherlands until His Investiture as Sovereign Prince of the Low Countries (1595-1598). *Revue Belge de Philologie et d'Histoire/Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* 91. (2013) 1011–1056. 1015. „when news of his brother Ernest's death arrived, Philip II's favourites did not hesitate to support his dispatch to the Habsburg Netherlands. After a series of negotiations and the appearance of several possible candidates, the pressure brought to bear by Moura and Idiáquez on Philip II and the negotiations held with the Empress Maria enabled the decision to be taken that the new governor of the Habsburg Netherlands was to be Archduke Albert”.

²⁵ Az adományt és feltételeit lásd: Marqueses DE PIDAL Y DE MIRAFLORES y Migiel SALVA: *Colección de documentos inéditos para la historia de España*. [a továbbiakban: CDI.] XLII. Madrid, 1865. 219-228.

²⁶ GALLEGOS i. m. 235.

Fülöp rendkívül agresszív, expanzív, háborús politikája helyett alapvetően békepolitikát (*Pax hispánica*) kívánt folytatni, amelyből GARCIA összegzése szerint ez következett:

*„El principal conflicto armado que heredó Felipe III en el Continente era la Guerra de los Países Bajos, cuyo frente había sufrido algunos importantes reveses durante la intervención española en las confrontaciones civiles francesas. La vía de solución política arbitrada por su anciano padre para mejorar la situación internacional en que se produciría el cambio de gobierno pasaba por la firma de un acuerdo de paz estable con Francia y la renuncia por parte del Príncipe a su herencia borgoñona (Países Bajos y Franco Condado) a favor del matrimonio formado por su hermana la Infanta Isabel Clara Eugenia y el Archiduque Alberto, entonces Gobernador de los Países Bajos”.*²⁷

A spanyolok sorra békét kötöttek a korábbi ellenségeikkel, még II. Fülöp a franciákkal és a lengyelekkel (1598) már az új vezetés az angolokkal (1604) és végül a hollandokkal (1609) is.²⁸ Jesús M. USUNÁRIZ szerint viszont mindez egyértelműen az erőgyűjtéshez szükséges lélegzetvételnél szünetért történt: *„fue el fruto de una estrategia: la necesidad de un período de respiro que de ningún modo sería permanente, sino una transición que servía para recuperar el empuje de los viejos tiempos”.*²⁹ A következőkben csak az adománylevéllel foglalkozom – illetve annak a spanyol uralkodó végrendeletéből a magyar jogba történő „átkerülésével” –, a főhercegi pár kormányzói tevékenységével magával nem. Az adomány érvényét az uralkodó a frigy létrejöttéhez kötötte, ami ha bármi okból nem jött volna létre, akkor az adomány is semmis lett volna.³⁰ A tartományt tehát a főhercegi pár együtt kapta, de azt a spanyol jog szerint „feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul” (*„todas las dichas provincias juntas, sin poderlas dividir ni enajenar”*)³¹ örökölhették (volna) az ebből a házasságból származott fiúk és leányok³² még hozzá az elsőszülöttség rendjével, a férfi elsőbbségével és a

Habsburg Albert főherceg és hitvese Habsburg Izabella Klára Eugénia infánsnő németalföldi uralkodók (1598-1621)

²⁷ Bernarndo José GARCIA: *La Pax Hispanica. Política exterior del Duque de Lerma*. Leuven, 1996. 48.

²⁸ Jesús María USUNÁRIZ GARAYOA: El tratado de Oñate (1617) y sus consecuencias. In: Jesús María USUNÁRIZ GARAYOA (ed.): *España en Alemania: La Guerra de los Treinta Años en Crónicas y Relaciones de Sucesos*. New York, 2016. 21–48. 25. *„la tregua sirvió y mucho para cumplir con los objetivos de la Monarquía de continuar la lucha en las Provincias Unidas y debilitar a su enemigo: el gobierno de la República estaba dividido y en crisis, se encontraba internacionalmente aislado y habían logrado un respiro para la Hacienda real, además de bloquear el comercio holandés”.*

²⁹ USUNÁRIZ i. m. (2016) 22.

³⁰ CDI. condición 1. *„en caso que el dicho matrimonio se impidiese por cualquier caso que sea, la dicha donación y cesión será nula, y en dicho caso la revocamos y damos por no hecha”.*

³¹ CDI. con. 2.

³² CDI. con. 2. *„los hijos descendientes del dicho matrimonio, así hombres como mujeres, legítimamente nacidos y de leal matrimonio, y no legitimados”.*

képviselési joggal.³³ Azt is kikötötte az uralkodó, hogy a tartományból semmi szín alatt, még egy részt sem idegeníthet- vagy zálogosíthat el sem az infánsnő, sem senki más az ő vagy utódja hozzájárulása nélkül.³⁴ Feltétel volt, hogy a születendő gyermekek mindig a király hozzájárulásával köthessenek házasságot,³⁵ ha leány örökölné a tartományt, akkor az a spanyol királlyal vagy annak fiával lépjen frigyre.³⁶ Ha ezt nem akarná(k), vagy a hercegnő (*princesa*) az uralkodó akarata ellenére mással kötne házasságot, akkor az adomány érvényét veszítse.³⁷ Az uralkodó feltételül szabta, hogy a születendő gyermekeknek katolikusnak kell lenniük („*deban vivir y morir en la fé católica*”), a tartomány átvételekor esküt tegyenek („*sean obligados de prestar juramento en la forma que se acostumbra*”) és ha valamely oknál fogva eretnekségbe esnék („*cayese en alguna herejía*”) a tartomány birtokától és kormányzatától megfosztassék („*sea privado de la administración, posesión y propiedad de las dichas provincias*”).³⁸ Az uralkodó meghatározta azokat a kondíciókat is, amelyek fennállta esetén a tartomány visszaszáll a koronára. Rögzítették, hogy ha nem lennének gyermekek a szóban forgó házasságból, akkor az visszaszálljon a spanyol koronára.³⁹ Ha az infánsnő a főhercegtől gyermektelenül maradna özvegyiségben – még ha új házasságot kötne is – a tartomány akkor is visszaszállna a koronára.⁴⁰ Abban az esetben, ha

Archiduces Albertus et Elizabet Dei gratia (1619)

Albert főherceg maradna (gyermektelenül) özvegyiségben az infánsnőtől, a tartomány ugyan visszaszáll a koronára, de kormányzói tisztét megtarthatja.⁴¹ A főherceg gyámkormányzói tisztét élete végéig abban az esetben is megtarthatná, ha úgy özvegyülne meg, hogy e házasságból gyermekek maradnak.⁴²

³³ CDI. con. 2. „*los primogénitos precederán a los otros, y los hombres a las mujeres, y en el mismo grado serán herederos de mano en mano*”. *Successio linealis* volt Kasztíliaiban, azon belül is annak egyik altípusa, a *successio cognatica*, amely szerint férfiak és nők is örökölhettek egy ágon és egy fokon belül. Ez párosul ráadásul az elsőszülöttség rendjével, a képviselési elvvel (az egyenes ági lemenő megelőzi az oldalágot) és a férfi nővel szembeni elsőbbségével egy fokon belül, lásd CSEKEY i. m. (1917) 19–22.

³⁴ CDI. con. 5. „*que la dicha infanta, ni alguno de los llamados a la dicha concesión, no pueda por razón alguna vender, empeñar ni dar algunos de estos bienes sin nuestro consentimiento, y de nuestros herederos y sucesores en esta corona*”.

³⁵ CDI. con. 7. „*que los dichos príncipes y señores de los Países Bajos no se puedan casar, ni los hijos ni hijas, sin nuestro consentimiento o de nuestros herederos de España*”.

³⁶ CDI. con. 6. „*que aquella que será princesa y señora de los Países Bajos, deba casarse con el rey de España, o con el príncipe su hijo, si entonces vive*”.

³⁷ CDI. con. 6. „*Y en caso que dichos hijos no quisiesen contraer el matrimonio, no podrá la princesa tomar marido sin espreso orden nuestro o de nuestros herederos [...] y en caso que contravinieren a esto, todo cuanto ha rescibido, volverá a ellos como si esta donación, cesión y traspaso no fuese hecho*”.

³⁸ CDI. con. 10.

³⁹ CDI. con. 4. „*cuando faltasen todos los descendientes, hombres y mujeres, procreados del dicho matrimonio, de tal manera que no quedase persona llamada para dichos bienes, en tal caso, todo ha de volver a la corona de España y a los descendientes de Nos*”.

⁴⁰ CDI. con. 3. „*en caso que Dios determinase que del dicho archiduque Alberto y nuestra hija no quedasen hijos, hombres, ni mujeres, al tiempo de la muerte del dicho archiduque, y dicha nuestra hija quedase viuda, aunque se hubiese de casar otra vez, la presente donación y cesión la declaramos por nula y de ningún valor*”.

⁴¹ CDI. con. 3. „*en caso que el archiduque nuestro sobrino sobreviviere á la dicha infanta, quede gobernador de los dichos Países Bajos en nombre del propietario, a quien volvieren los dichos Países*”.

⁴² CDI. con. 9. „*nuestro sobrino gozará en tal caso, durante toda su vida, todos los dichos Países Bajos, y será usufrutuario de aquellos, si el dicho nuestro sobrino Alberto sobreviviere a nuestra hija la infanta, dejando hijos o hijas, tendrá el gobierno de los dichos hijos o hijas, herederos o herederas, y el gobierno de todos sus bienes*”.

2.2. Az adomány sorsa és III. Fülöp végrendelete

Albert és Izabella össze is házasodtak (1599) és III. Fülöp (1598-1621) nem sokkal trónra kerülését követően meg is erősítette (1601) az apja által korábban tett adományt, annak minden rendelkezését. Kihangsúlyozva két feltételt is közölük; az egyik, hogy ha bármelyikük anélkül halna el, hogy a frigyből túlélő gyermekek lennének, Németalföld visszaszáll a koronára.⁴³ A másik pedig, hogy Albert ebben az esetben is megtarthatná kormányzói tisztét,⁴⁴ csakúgy mint akkor, ha túlélő gyermekek mellett özvegyülne meg.⁴⁵ A házasságból három gyermek, Felipe (1605) Alberto (1607) és Ana Murcia (1609) is született, azonban egyikük sem maradt életben.

Így Madridban számoltak is vele, hogy a tartomány belátható időn belül visszaszáll a koronára, III. Fülöp király ezért végrendeletében (1621. március 31.) rendelkezett is e tárgyban. Kimondatott, hogy Németalföld, mint ősi hitbizomány, feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul („*por ser los dichos Estados Baxos mayorazgo indivisible y inseparable de esta Corona de España*”) a koronához tartozik, és mint olyan az ő hozzájárulásával („*esto no podía hacerle sin mi consentimiento y voluntad*”) adatott a főhercegi párnak.⁴⁶ A tartomány, ami a hitbizomány ősi jogán illeti meg őt és utódait („*los dichos Estados han de pertenecerme a mí, y me han pertenecido por derecho propio, y mayorazgo antiguo*”), ha a szóban forgó házasság megszűnne bármelyik fél halála miatt („*se dissolvieren el dicho matrimonio por muerte de cualquiera de los dichos Señores mi Hermana o Tío*”) visszaszáll, és attól az utódai se válhassanak („*sin que se puedan dividir, ni apartar de ellos*”) meg többé. CSEKEY is emlékeztet, hogy a spanyol jog szerint hitbizományként (*mayorazgo*) fogták fel a Habsburg-jogar alatt álló összes birtokot:

Habsburg III. Fülöp spanyol- és portugál király (1598-1621) aki Mátyás császárnak benyújtotta igényét a magyar- és a cseh koronára is, ezt rendezték az Oñate-szerződés (1617) keretében

*„Az egész Spanyolország hitbizományokból állott és maga az ország is egy nagy hitbizomány volt, amelyet a primogeniturával összekapcsolva majorátusnak neveztek”, „a spanyol majorátisták a kitélt a „mayoria en nacer”-ből származtatják, ami a születés szerinti elsőbbséget jelenti”.*⁴⁷

⁴³ CDI. 226. „*hay entre las condiciones de aquella donación dos; la una, que si no hubiere hijos o hijas de este matrimonio, o fueren muertos al tiempo de la muerte de uno de los contrayentes, la donación y concesión sea nula*”.

⁴⁴ Uo. „*y si el dicho archiduque fuere el viudo, haya de quedar y quede por gobernador de los dichos Estados Bajos en nombre del propietario a quien en aquel caso se volvieren*”.

⁴⁵ Uo. „*y la otra condición es, que sobreviviendo el dicho archiduque a mi hermana, quedándole de ella hijo o hija, que él haya de gobernar la persona de tal hijo o hija, heredero o heredera, y regir todos sus bienes como lo hiciera en vida de la dicha mi hermana*”.

⁴⁶ Coleccion de los Tratados de Paz, Alianza, Neutralidad, Garantia, Proteccion, Treuga, Mediacion, Acesion, Reglamento de Limites, Comercio Navegacion, etc. hechos por los Pueblos, Reyes, y Príncipes de España. Reynado del Sr. Rey D. Phelipe III. Parte II. [a továbbiakban CDTDP.] Madrid, 1740. Testamento de Felipe III. 34.

⁴⁷CSEKEY i. m. (1917) 107.

3. A spanyol király végrendeletétől a Pragmatica Sanctióig

A spanyol király még az év márciusban, Albert főherceg pedig júliusban távozott az élők sorából.⁴⁸ A tartomány ugyan visszaszállt a koronára, de IV. Fülöp király (1621-1665) nagynénjét (†1633) meghagyta kormányzói tisztében. Ami nekünk ebből érdekes, hogy a spanyol király végrendeletében foglalt jogelv – miszerint a koronához tartozó részeket az örököse *feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul* öröklí, az elidegenítettek pedig visszaszállnak – egy korábban (1611) megkötött szövetségi- és egy öröklési (1617) szerződés⁴⁹ következtében átkerült II. Ferdinánd császár- király (1619-1637) öt héttel később (1621. május 10.) kelt testamentumába is.⁵⁰ Az *Oñate*-szerződés megtartásának garantálására toldották be továbbá azt a rendelkezést, hogy minden, az ezzel ellentétes (vég)intézkedés – spanyol és osztrák részről egyaránt – érvénytelen,⁵¹ továbbá, hogy elhárítanak minden jogi akadályt („*renunciando qualesquier Leyes, y Constituciones contrarias a esta obligacion*”), amely a szerződésbe ütközik.⁵² Nem tudom Ferdinánd ismer(het)te-e – bármilyen forrásból, akár a madridi császári követ, akár a bécsi spanyol követ vagy bárki más közvetítésével – a spanyol király végrendeletének rendelkezéseit, erősen feltételezem, hogy igen. És mindezt a feltevést – a végrendelet tartalmából való visszakövetkeztetésen túl – arra alapozom, hogy a családban megkötött, már fentebb említett, a Ferdinánd által is aláírt 1611. évi családi egyezség utolsó két pontja éppen a Házban kelt egyezségek, rendelkezések és végrendeletek figyelemmel kísérését („*que se observen todos los Testamentos, Pactos y Disposiciones de toda la Casa*”) írja elő a császári udvarban székelő követeknek.⁵³ Mindenesetre érdemes megvizsgálni a spanyol király végakarátát. Számos fordulata ugyanis – talán nem meglepő módon – összecseng a *Pragmatica Sanctiot* (részben) becikkelyező 1723. évi I-II. tc. szövegével! Ezt az összefüggést a korábbi (jog)történetírás – legjobb tudomásom szerint – nem vizsgálta, nem tárta fel. Annak ellenére sem, hogy például FRAKNÓI Vilmos bizonyosan ismerte az *Oñate*-egyezség szövegét.⁵⁴ A FERDINANDY Gejza által már több, mint egy évszázada (1902) tett megállapítás – miszerint „*a magyar trónöröklési jog egyike a magyar közjog legérdekesebb, bár legkevésbé kifejtett kérdéseinek*”⁵⁵ –, legjobb tudomásom és álláspontom szerint a mai napig érvényes. Annak

⁴⁸ Tamar CHOLCMAN: „Morituum Monumentum Non Morituris Cineribus: Jacob Franquart Funeral Procession of Albert of Austria, 1622”. *Explorations in Renaissance Culture* 33. (2007) 1:109–132.

⁴⁹ Magdalena S. SÁNCHEZ: *A House Divided: Spain, Austria and the Bohemian and the Hungarian Successions*. *Sixteenth Century Journal* 25. (1994) 4:887–903. A spanyol király a 17. század elején benyújtotta igényét a magyar trónra, de miután megegyezett Mátyás császárral, valamint a család egy részével (*Oñate*-szerződés) arról végül azzal a feltétellel mondott le, hogy Ferdinánd főherceg biztosítja, hogy a fiágának kihalása esetére a spanyol fiág fogja örökölni Szent István koronáját. Az egyezség teljes szövegét ismerjük, lásd: CDTDP. 233–254.

⁵⁰ A császár két végrendeletét (1621, 1635) teljes terjedelmében közli Gustav TURBA: *Die Pragmatische Sanktion*. Wien, 1913. 1–17.

⁵¹ CDTDP. 237. „*que el Rey, o el Principe, y los Infantes sus hijos no ordenarán cosa alguna en contrario por Testamento, u otra última voluntad, o disposición inter vivos; y que si se hiziere alguna contra ello, sea nula, y de ningún valor*”.

⁵² CDTDP. 245.

⁵³ Az 1611. évi egyezség 8. pontja, lásd: Archivo Histórico Nacional, ESTADO, 2798, Exp. 22. <http://pares.mcu.es/ParesBusquedas20/catalogo/show/4949478> (2020. 01. 03.).

⁵⁴ FRAKNÓI idéz is a szövegből, lásd: FRAKNÓI Vilmos: *Tanulmányaim Spanyolország állami levéltárában*. Századok 3. (1869) 3:150–165.

⁵⁵ FERDINANDY Gejza – SCHILLER Bódog: *A Pragmatika Sanctio és a házi törvények*. Budapest, Magyar Jogászegyleti Értekezések XXVI. (1903) 5:193–258. 193.

ellenére is, hogy egy, a magyar trónbetöltés rendjéről teljes átfogó jogtörténeti mű a 20. század elején CSEKEY István tollából (1917) már elkészült, és sokan mások – mint ÖKRÖSS Bálint⁵⁶, RÉZ Mihály⁵⁷, ECKHART Ferenc⁵⁸, EREKY István⁵⁹ stb. – is foglalkoztak már az örökös királyság elfogadásával⁶⁰ és a *Pragmatica Sanctio*val, de mégis egyet kell érteni BARANYI Bélával, aki ezt követően (1933) is úgy írt, hogy

„feladatának fele útján megállott a történetírás, mikor a hírhedtté lett revíziós clausula – az udvar elnevezése szerint salvatoria clausula – létrejöttének történetét csak az 1687. december 9.-én telt koronázási eskübe való beviteléig kutatta, s nem igyekezett azt egész a törvénybe való beiktatásáig tisztázni. Meg is fosztotta magát ezzel attól a nagy segítségtől, melyet a vég ismerete visszamutató fényével a történeti valóság helyesebb, teljesebb, igaz megismerésére nyújt, gyakran egyedül teszi azt lehetővé”.⁶¹

Habsburg Károly főherceg, a spanyol trón követelője, később magyar- és cseh király, római császár (1711-1740)

Abban konszenzus van az irodalomban, hogy a spanyol örökösödési háborúban (1701-1714) a spanyol örökségre igényt tartó Habsburgok annak érdekében kötötték meg a II. Ferdinánd végrendeletére alapított, de azt immáron a nőági örökösödéssel (a spanyol joghoz képest felemás módon) kiegészített *Pragmatica Sanctio* néven ismerté vált családi örökösödési egyezséget (1703), hogy a spanyol örökséget a nőági leszármazáson keresztül (is) a családon belül tarthassák. A spanyol koronát ugyan nem sikerült Károlynak – Borbón V. Fülöppel szemben – megtartani, az osztrák örökséget viszont bátyja József császár-király (†1711) után átvette, és nyilvánosságra hozta (1713) a tíz évvel korábban kötött (részben titkos) családi paktumot. Legújabban POÓR János foglalta össze – Mária Terézia születésének 300. évfordulójára rendezett konferencián tartott előadásában⁶² – az eddigi álláspontokat, itt most FERDINANDY Gejzát idézem:

„Elsőszülöttségi majoratussá az osztrák tartományok feletti uralmat II. Ferdinánd 1621. évi végrendelete tette, a József és Károly fi- és nőági

⁵⁶ ÖKRÖSS Bálint: *A sanctio pragmatica*. Jogtudományi Közlöny (1866) 11–13, 23–28, 61–62, 90–95, 120–128, 137–140.

⁵⁷ RÉZ Mihály: *Közjogi Tanulmányok. A királyi ház törvényei. Az osztrák és a magyar Pragmatica Sanctio*. Budapest, Pallas, 1914. 94–96. „országai sem végrendeletek, sem házasságok, sem bárminemű szerződések által szét ne daraboltassanak, hanem mindig együttesen («allezeit Innsgesamtb») a legidősebb descendensre szálljanak, az elsőszülöttségi jognak megfelelőleg”.

⁵⁸ ECKHART Ferenc: *A Habsburg-Lotharingiai Ház családi törvénye*. Budapest, MTA, 1929. 42.

⁵⁹ EREKY István: *A magyar trón megüresedésének kérdéséhez*. Budapest, Pallas, 1921.

⁶⁰ FRAKNÓI Vilmos: *A magyar királyválasztások története*. Budapest, Athenaeum, 1921., FRAKNÓI Vilmos: *A Habsburg-ház trónöröklési jogának megállapítása az 1687/8-ik évi országgyűlésen*. Budapest, Athenaeum, 1922.

⁶¹ BARANYI Béla: *Hogyan történt az 1687/88 évi 1-4. törvénycikk szerinti törvényszöveg becikkelyezése*. A Gróf Klebelsberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet évkönyve. 3. (1933) 65–104. 65.

⁶² POÓR János: *A Pragmatica Sanctio történetéhez*. In: GERŐ András – NAGY Beatrix (szerk.): *Mária Terézia - a magyarok királynője*. Budapest, Habsburg Történeti Intézet, 2018. 151–177. POÓR bár a dokumentummal összefüggésben a spanyol örökösödési konfliktust elemzi, ő sem foglalkozik annak spanyol forrásaival.

leszármazóinak az utódlásban való egymásutánját az 1703. évi pactum mutuas successionis állapította meg, és ezt világosabban Károlynak 1713. évi apr. 19-iki nyilatkozata (osztrák pragm. sanctio) határozta meg. Ezek szerint meg volt állapítva a representatio elvén alapuló primogenitura, a fiágak kihalása után a leányágak öröklési joga, Károly leányainak elsőbbsége a Józsefői, József leányaié a Lipótei előtt”.⁶³

Ahogy fentebb utaltam rá, érdemes összevetni III. Fülöp és II. Ferdinánd végrendeletét valamint az 1723. évi II. tc. szövegét, azokból ugyanis világos és egybecsengő öröklési ordók olvashatóak ki. Fülöp elsőszülött fiát nevezi meg minden koronái és birtokai örökösének („*nombro, establezco, instituyo por mi heredero universal en todos los dichos mis Reynos, Señorios y Estados al dicho Príncipe Don Phelipe mi hijo*”).⁶⁴ Akit a primogenitura elve szerint kövessenek örökösei („*sus descendientes y los que por mi muerte hubieran de suceder en mis Reynos y Señorios sucedan segun y como está dispuesto por las Leyes de estot Reynos, precediendo el mayor al menor, y el varon a la hembra en la misma línea, y grado*”).⁶⁵ Fiága kihalása esetén következzen leánya, Mária Anna infánsnő és annak törvényes leszármazói („*la infanta Doña María, la qual declaro, y mando, que acabadas las personas, y descendencia de los dichos Príncipe Don Phelipe, y Infantes Don Carlos, y Don Fernando, y su descendencia y suceda en mis Reynos, y Señorios y toda su descendencia legítima y no legitimada*”).⁶⁶ Akiknek mind katolikusként kell lenniük ahhoz, hogy örökölhessék a trónt („*ordenó y mando que ninguna de las dichas personas a quién se extiende, comunica, y toca los llamamientos a la sucesión de los dichos Reynos, Estados Señorios, pueda suceder en ellos ni en parte de ellos, si no fuese catholico, y hijo obediente de la Santa Sede Apostólica Romana*”).⁶⁷

II. Ferdinánd végrendeletében – egyébként az *Oñate-egyezség* rendelkezésének megfelelően – a *primogenitura* elve szerint jelöli meg minden birtokai, koronái örökösének (az akkor élő) legidősebb fiát, Ferdinánd főherceget, rendelve, hogy ha az fiutódok nélkül hal el, akkor másik fia, Lipót Vilmos lépjen annak helyébe. Azaz, II. Ferdinánd az „*indivisibiliter ac inseparabiliter*” elvét honosítja meg a primogenitura mellett az osztrák örökös tartományok és a Magyar Királyság együttbirtoklása tekintetében. Abban, hogy ez Magyarországra is vonatkozott volna megoszlik az irodalom, amíg RÉZ szerint annak:

„a trónöröklésre vonatkozó rendelkezései kifejezetten csak az örökös tartományokról – «Erb. Künigreich» – szólanak. [...] Ha valaki ezt úgy fogná fel, hogy az Magyarországra is vonatkozhatik – bár királyságról nincs benne szó – ezen felfogás mellett a végrendelet ezen passzusa mint törvényellenes, érvénytelennek volna tekintendő”.⁶⁸

Addig ECKHART Ferenc elfogadja Gustav TURBA korábbi azon értelmezését, miszerint „*II. Ferdinánd 1621. évi végrendeletében van elismerve, mely örök időkre elrendelte az összes*

⁶³ FERDINANDY i. m. 206.

⁶⁴ CDTDP. 445.

⁶⁵ CDTDP. 450.

⁶⁶ CDTDP. 452.

⁶⁷ CDTDP. 453.

⁶⁸ RÉZ i. m. 103.

országokra nézve „a primogenitura és majorátus“ szerinti öröklést, mely intézkedés a *pragmatica sanctionak* az alapja volt”.⁶⁹ Ennek okát az említett közjogászok is így tárgyalják, csak hogy amíg ők politikai megfontolásra hivatkoznak a jogelv tekintetben, az általuk (valószínűleg) nem ismert jogi háttér egyértelműen az *Oñate-egyezség* volt. Ezt egészíti ki a császár később (1635) azzal, hogy az ezt követően megszerzendő birtokokra, koronákra is e rendelekezés legyen irányadó. Ez a fordulat is egybecseng a Fülöpével, hiszen a mellékág(ak) különböző (örökös) tartományokat birtokol(nak), ahogy – éppen akkor – a spanyoloknál is Németalföldet.

Az 1722-23. évi pozsonyi országgyűlésen a magyar rendk által a *Pragmatica Sanctiot* részben becikkelyező törvény szerint az öröklési rend a következőképpen alakul: Károly fiágának magvaszakadása esetén első helyen az ő leányága („*In defectu sexus masculini sacratissime caesareae et regiae majestatis [...] jus haereditarium succedendi in Hungariae regnum, et coronam [...] etiam in sexum augustuae domus suae Austriacae foemineum, primo loco quidem ab atefata modo regnante sacratissima caesarea et regio mejestate*”).⁷⁰ Ez után következne József leányága („*Dein in hujus defectu; a divo olim Josepho*”),⁷¹ azt követően Lipót leányága és azok törvényes házasságból származó, római katolikus vallású mindkét nemű örökösei az elsőszülöttségi rendben („*His quoque deficientibus; ex lumbis divo olim Leopoldi, imperatorum, et regum Hungariae descendentes, eorundemque legitimos, romano-catholicos successores utriusque sexus Austriae archiduces*”). Méghozzá feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul („*primogeniturae ordinem jure et ordine praemisso, indivisibiliter ac inseparabiliter*”).⁷²

Következésképpen a spanyol öröklési rend szerint az örököl, aki (1) infánstól/infánsnőtől, (2) törvényes házasságból származik, (3) római katolikus vallású, (4) az elsőszülöttségnek megfelelő sortartási rendben. Ehhez képest a *Pragmatica Sanctiot* átvevő magyar törvény szerint az örököl, aki (1) főhercegtől/főhercegnőtől, (2) törvényes házasságból származik, (3) római katolikus vallású, (4) az elsőszülöttségnek megfelelő sortartási rendben. Kísérteties hasonlóság van tehát a két öröklési rend között, az eltérés lényegében abban van, hogy amíg a spanyol jog szerint egy ágon és egy fokon belül férfiak és nők is örökölhetnek, addig a *Pragmatica Sanctio* szerint a nők öröklése csak kisegítő jellegű, amint azt CSEKEY István kiválóan összefoglalta:

„a csak kisegítő eszközként szereplő nők öröklése mellett a fitagok öröklése dominál. Amíg a főágban uralkodásra képes férfiágon leszármazó férfi van, addig a nők egyáltalán nem jöhetnek tekintetbe. De ha a főágban a férfiak kihaltak, akkor ugyanazon ág nőinek illetve a nők leszármazóinak örökösödése áll be az ági örökösödés szabályai és az elsőszülöttség rendje szerint”.⁷³

⁶⁹ ECKHART i. m. 42.

⁷⁰ MÁRKUS Dezső (szerk.): *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár (1657-1740)*. Budapest, Franklin, 1900. [a továbbiakban *CJH.*] 1723. évi II. tc. 5§.

⁷¹ *CJH.* 1723. évi II. tc. 6§.

⁷² *CJH.* 1723. évi II. tc. 7§.

⁷³ CSEKEY i. m. (1917) 21-22.

4. Összegzés

A spanyol király szigorúan megkötött feltételek alatt, a spanyol (trón)öröklési rendet – politikai okokból – megbontva adományozta oda Németalföldet a főhercegi párnak, rögzítve annak feltételeit, hogy mely esetekben száll vissza a tartomány a spanyol koronára. A felosztás kivételességét az is mutatja, hogy később III. Fülöp (1598-1621) végrendeletében kiemelten hangsúlyt kapott a régi jogelv, hogy a spanyol koronához tartozó tartományokat ne lehessen (többé) felosztani és elválasztani („*inenagenable e impartible*”). Ez a *princípium* egy családi szerződés (az ún. *Oñate-egyezség*, 1617) következtében átkerült II. Ferdinánd császár-király végrendeletébe (1621) is, ami végül az „*indivisibiliter ac inseparabiliter*” elv formájában a *Pragmatica Sanctioból* (1703) magyar jogban (1723) is megjelent. A történeti irodalom tehát helytállóan vezette vissza a *Pragmatica Sanctiot* II. Ferdinánd testamentumára, de a végrendelet előzményeit nem vizsgálták. A spanyol források ismeretében azonban arra a következtetésre jutottam, hogy a császár végrendeletére alapított *Pragmatica Sanctioban* megjelenő hitbizományi szemlélet, a „*feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul*” való együttbirtoklás elvének kimondása a spanyol jogból az *Oñate-egyezség* hatására került bele. Ami viszont III. Fülöp spanyol király végrendeletére, annak is a németalföldi adomány sorsáról való rendelkezésére vezethető vissza. Így nyer jelentőséget közvetetten a II. Fülöp által tett németalföldi adomány a magyar alkotmány- és jogtörténet szemszögéből.

Melléklet:

Felipe II (Tiziano, 1551) <https://www.museodelprado.es/coleccion/obra-de-arte/felipe-ii/d12e683b-7a51-41db-b7a8-725244206e21> (2020. 01. 20.)

Los Archiduques Alberto e Isabel Clara Eugenia <https://numismaticalavin.wordpress.com/2017/04/02/patagon-de-alberto-e-isabel-ceca-amberes/> (2020. 01. 20.)

Felipe III (Pedro Antonio Vidal, 1617) <https://www.museodelprado.es/coleccion/obra-de-arte/felipe-iii-con-armadura/d93bcaa2-91a0-4f91-aabc-b3ff0101c627?searchid=324bda7d-1618-bb9c-1ed0-f1edf7771562> (2020. 01. 20.)

Carlos III (Francesco Solimena, 1707) <http://www.museumsyndicate.com/item.php?item=16702> (2020. 01. 20.)